

YAZIM KURALLARI - 3

İ) BİTİŞİK VE AYRI YAZIMLAR

I. BİTİŞİK YAZILAN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

- **Ses düşmesi ya da ses türemesi gibi bir ses olayına uğrayan sözcükler bitişik yazılır:**
 - ▶ birbiri (< biri biri), kaynata (< kayın ata), nasıl (< ne asıl), niçin (< ne için), pazartesi (< pazar ertesi), sütlaç (< sütlü aş)
- **Ses düşmesi ya da türemesine uğrayan “etmek, olmak” gibi yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiiller bitişik yazılır:**
 - ▶ devretmek, şükretmek, kaybolmak; hissetmek, halletmek...
- **Kurallı birleşik fiiller bitişik yazılır:**
 - ▶ gelebilmek (yeterlik), düşüvermek (tezlik), bakakalmak (sürerlik)...
Anlamca kaynaşmış bazı fiiller bitişik yazılır:
 - ▶ öngörmek, varsaymak, vazgeçmek, elvermek....
- **Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır:**
 - ▶ **Bitki adları:** Keçiboynuzu, kuşburnu (çay), ayşekadin (fasulye)
 - ▶ **Hayvan adları:** danaburnu (böcek), akbaş (kuş), alabacak (at), bağırkara (kuş)
 - ▶ **Yiyecek adları:** hanımğöbeği (tatlı), kadınbudu (köfte), kedi-dili (bisküvi), dilberdudağı (tatlı), tavukgöğsü (tatlı), vezirparmağı (tatlı), bülbülyuvası (tatlı)
 - ▶ **Gök cisimlerinin adları:** Altıkardeş (yıldız kümesi), Arıkovanı (yıldız kümesi), Büyükaçı (yıldız kümesi), Demirkazık (yıldız)
 - ▶ **Renk adları:** baklaçiçeği, balköpüğü, camgöbeği, devetüyü, fildişi, gülkurusu, kavuniçi
- **“baş, başı, oğlu, hane, zade, ev” sözcüklerinin oluşturduğu birleşik sözcükler bitişik yazılır.**
 - ▶ Başbakan, başkahraman; aşçıbaşı, onbaşı; çapanoğlu, hinoğlulin, derslane, çayhane; sanatevi, kültürevi; paşazade, amcazade
- **Biraz, birçok, birçoğu, birkaç, birkaçı, birtakım, herhangi, hiçbir, hiçbirisi belirsizlik sıfat ve zamirleri de gelenekleşmiş olarak bitişik yazılır.**
- **Somut olarak yer bildirmeyen “alt”, “üst” ve “üzeri” sözlerinin sona getirilmesiyle kurulan birleşik sözcükler bitişik yazılır:**
 - ▶ Bilinçaltı, akşamüstü, olağanüstü, öğleüzeri, suçüstü, yüzüstü
- **Bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır:**
 - ▶ albeni, ateşkes, çekyat, geçgeç, kaçgöç, kapkaç, örtbas, seçal, tutkal, veryansın, yapboz, yazboz...

- **-an/-en, -r/-ar/-er/-ır/-ir, -maz/-mez ve -mış/-miş sıfat-fiil ekleriyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler bitişik yazılır.**
- alaybozan, cankurtaran, çöpçatan, dalgakıran, demirkapan, gökdelen, yelkesen...
- **İkinci kelimesi -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) kalıplaşmış belirli geçmiş zaman ekleriyle kurulan birleşik kelimeler bitişik yazılır.**
 - ▶ albastı, ciğerdeldi, çıtkırıldım, dalbastı, fırdöndü, gecekondı, gündöndü, hünkârbeğendi, imambayıldı...
- **Her iki kelimesi de -dı (-di / -du / -dü, -tı / -ti / -tu / -tü) belirli geçmiş zaman veya -r / -ar / -er geniş zaman eklerini almış ve kalıplaşmış bulunan birleşik kelimeler bitişik yazılır.**
 - ▶ dedikodu, kaptıkaçtı, oldubitti; okuryazar, uyurgezer, yanardöner, yüzergezer
- **Pekiştirilmiş sözcükler bitişik yazılır:**
 - ▶ Tertemiz, kıpkırmızı, mosmor, yapayalnız, darmadağınık...
- **Ara yönleri belirten sözcükler bitişik yazılır:**
 - ▶ kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu, güneybatı

II. AYRI YAZILAN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

- **Birleşme sırasında kelimelerden hiçbirisi veya ikinci kelimesi anlam değişikliğine uğramayan birleşik sözcükler ayrı yazılır:**
 - ▶ **Hayvan:** At sineği, köpek balığı, deve kuşu, ağustos böceği, ateş böceği
 - ▶ **Bitki:** ayrık otu, ateş çiçeği, yer elması, kuş üzümü
 - ▶ **Nesne:** oltu taşı, kol saati, arap sabunu, kahve değirmeni
 - ▶ **Yol ve ulaşım:** hava yolu, kara yolu
 - ▶ **Durum, olay ve olgu:** açık oturum, ana dili, çıkış yolu, iş birliği
- **“Dış, iç, sıra” sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:**
 - ▶ çağ dışı, olağan dışı; hafta içi, yurt içi; ardı sıra, yanı sıra...
- **Somut olarak yer belirten “alt” ve “üst” sözleriyle oluşturulan birleşik kelime ve terimler ayrı yazılır:**
 - ▶ su altı, yer altı (yüzey); arka üstü, tepe üstü...
- **“Alt, üst, ana, ön, art, arka, yan, karşı, iç, dış, orta, sağ, sol, peşin” sözlerinin başa getirilmesiyle oluşturulan kelimeler ayrı yazılır:**
 - ▶ alt yazı, üst kat, ön söz, ön yargı, arka plan, iç tüzük, dış borç, orta oyunu, sağ açık, peşin fikir...
- **İkilemeler ayrı yazılır:**
 - ▶ eş dost, ileri geri, gide gele, yüz yüze, el ele, yan yana, art arda...

İ) SATIR SONU YAZIMI

- **Satır sonuna sığmayan birleşik sözcükler tek sözcük gibi hecelenir.**
- ▶akşamüstü (doğru)
- ▶akşamüstü (yanlış)
- **Batı kökenli kelimeler, Türkçenin hece yapısına göre hecele-re ayrılır:**
- ▶ kont-rol, port-re, prog-ram, sant-ral, sürp-riz, tund-ra, volf-ram...

J) DÜZELTME İŞARETİ (^)

- **Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan kelimeleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine konur:**
- ▶ adet (sayı), âdet (gelenek, alışkanlık); alem (bayrak), âlem (dünya, evren)
- **Nispet ekinin, belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır:**
- ▶ (Türk) askeri ve askerî (okul), (İslam) dini ve dinî (bilgiler), (fizik) ilmi ve ilmî (tartışmalar), (Atatürk'ün) resmi ve resmî (kuruluşlar) vb.
- **Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım kelimelerle özel adlarda bulunan ince g, k ünsüzlerinden sonra gelen a ve u ünlüleri üzerine konur:**
- dergâh, gâvur, karargâh, tezgâh, yadigâr, Nigâr; dükkân, hikâye, kâfir, kâğıt, Hakkârî, Kâzım; gülgûn, merzengûş; mahkûm vb.

ÖRNEK

"Birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerden biri veya her ikisi birleşme sırasında anlam değişmesine uğramışsa sözcük bitişik yazılır."

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uyulmadığı için bir yazım yanlış yapılmıştır?

- Adını şarkılarda duyduğumuz yalıçapkını, adalarda yaşayan bir kuş türüdür.
- Yemekten sonra tatlı olarak birer porsiyon bülbülyuvası siparişi verdik.
- Doğum günüm için annem bana camgöbeği renginde bir kazak örmüş.
- Pek çok kişinin sandığının aksine denizyılanı nehirlerde de yaşayabilir.
- Yazar bu öyküsünde semt pazarlarındaki ayaküstü sohbetlere önemli bir yer ayırmış.

ÖSYM Sorusu

ÖRNEK

Sabiha Gökçen Hava Alanı'ndan kalkan uçağımız Doğu Anadolu'nun uçsuz bucaksız dağlarının üzerinde süzöldükten sonra Malatya'ya iniyor. Neşeli bir ilkbahar güneşinin coşkusuyla şehir merhaba deyip kendimizi Antik Çağ'dan kalan ören yerlerine atıyoruz.

Bu parçadaki yazım yanlışları aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

- "Hava Alanı" sözü, "Havaalanı" biçiminde yazılarak
- "Doğu Anadolu" sözü, "doğu Anadolu" biçiminde yazılarak
- "İlkbahar" sözü "ilk bahar" biçiminde ayrı yazılarak
- "şehir" sözcüğü "şehire" biçiminde yazılarak
- "Antik Çağ'dan" sözü "Antikçağ'dan" biçiminde yazılarak

ÖRNEK

Kelimelerden her ikisi veya ikincisi, birleşme sırasında anlam değişmesine uğradığında bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uymamaktan kaynaklanan bir yazım yanlış vardır?

- Kuşburnu çayı, soğuk algınlığına iyi geliyor.
- Akşam yemeğinde kadınbudu köfte ve salata vardı.
- Yörede ayşekadın ve börülce çokça yetiştirilir.
- Sabaha doğru kızılkanatlar oltaya vurmaya başladı.
- Beyin gelişiminde kuruüzüm ve ceviz son derece etkili.

ÖRNEK

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

- A) Konuşmalarından bana kızgın olduğunu hissettim.
- B) Kıyıda gezinen bir su yılanı bizi görünce nehirde kayboldu.
- C) El kitabında makinenin nasıl çalıştırılması gerektiği yazıyor.
- D) Evin her yerine bal köpüğü renginde parkeler döşenmiş.
- E) Çevre yolundan giderek trafiğe kalmadan eve ulaşabilirsiniz.